



УДК 342.92

В. Панасюк,асистент кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ПОБУДОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Як переконає досвід сучасного конституційного розвитку України та аналіз специфіки державотворчих процесів, однією з найбільш нагальних та значущих проблем нинішнього етапу є питання, що стосуються побудови соціальної держави, та ефективна реалізація соціальної політики. Це пов'язано з тим, що соціальна держава є суспільним ідеалом, який спроможний об'єднати і модернізувати суспільство.

Розвиток суспільства зумовив необхідність встановлення нових параметрів відносин між державою й особою, які базуються на принципі взаємної відповідальності.

Динаміка конкретних суспільних змін та успішність процесу «соціалізації» держави перебуває в прямій залежності від включення молоді в процес соціально-правової трансформації. Серед усіх соціальних груп сучасного українського суспільства молодь, з огляду на її специфічні функції, може стати головним чинником забезпечення розвитку держави і суспільства, але лише за умови ефективної державної політики, головною метою якої є створення умов і гарантій для соціалізації молоді в інтересах держави, суспільства та в її власних інтересах.

Підвищений інтерес до молоді генерації відображає одну з об'єктивних закономірностей сучасного етапу світового розвитку, пов'язану з усвідомленням суспільством і державою специфічної ролі й статусу молоді в політичній, економічній та соціокультурній дійсності. Масштабні трансформації основ життя українського суспільства викликали динамічні і глибокі зміни соціальних характеристик нового покоління, обумо-

вили появу значних і багатопланових молодіжних проблем, що поглиблюються і детермінують зниження молодіжного потенціалу. Саме це викликало потребу визначити Стратегію розвитку державної молодіжної політики в Україні. Метою Стратегії є забезпечення провадження комплексної, послідовної та взаємоузгодженої діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань, що представляють інтереси молоді, у справі формування та реалізації державної молодіжної політики, створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов для стимулювання освіти, зайнятості, ініціатив, творчості та інноваційної діяльності молоді [1]. Ефективна державна молодіжна політика є сьогодні не тільки фактором соціальної стабільності, але й гарантом безпеки держави в цілому.

Саме цим зумовлена постановка мети даної статті, що передбачає висвітлення питань, пов'язаних із необхідністю аналізу державної молодіжної політики як складової процесу «соціалізації» Української держави.

Проблемам реалізації державної молодіжної політики, її соціальному, правовому, управлінському аспекту присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, становлення системи правового захисту молоді та молодіжної політики взагалі базуються на дослідженнях українських учених М. Перепелиці, М. Головенька, М. Головатого, Є. Бородіна. Відомі вчені та сучасні науковці С. Толстоухова, К. Плоский, В. Барабаш, Н. Черниш, О. Кулик, О. Мошнягул досліджують сучасні соціальні та правові





аспекти реалізації молодіжної політики в Україні та за кордоном. Захищені дисертації, в яких досліджуються окремі питання формування і реалізації державної молодіжної політики, соціалізації молоді (Л. Кривачук, А. Мінаєв, Ю. Поліщук, М. Дідух, В. Шульга, Т.О. Криворученко, Ю. Щотова, Н. Юрій та ін.) [2]. Ці дослідження є значним внеском у теорію, методологію та практику реалізації державної молодіжної політики в Україні. Проте, незважаючи на велику кількість публікацій, є низка питань, які потребують глибокого та комплексного дослідження.

Сучасна держава зацікавлена в посиленні своєї соціальної ролі, оскільки ефективна реалізація соціальних функцій через втілення принципів соціальної справедливості та соціального захисту сприяє соціальній стабільності. Саме соціальна складова всієї системи функцій сучасної держави покликана забезпечити соціальну захищеність особи, нормальні умови життя для всіх членів суспільства незалежно від їхньої особистої участі у виробництві благ. У діяльності держави реалізація соціальної політики займає одне з провідних місць. За її допомогою, по-перше, створюються гідні умови життя кожній людині і забезпечується громадська злагода; по-друге, здійснюється соціальний захист безробітних, літніх, інвалідів, багатодітних родин, сиріт, дітей у неповних родинах, а в умовах міжнародних конфліктів – біженців і вимушених переселенців; по-третє, відбувається зміцнення соціальної справедливості і солідарності в суспільстві, а також демократичного ладу, що охороняє індивіда. Успішна діяльність держави в соціальній сфері є однією з умов ефективною реалізацією економічної, політичної й інших державних функцій. Соціальна діяльність держави – це її діяльність у галузі забезпечення гідних умов існування для кожної людини, створення рівних і справедливих можливостей для розвитку особистості. Зміст державних функцій в умовах соціально-економічного реформування

визначається новими завданнями сучасної держави в соціальній сфері, що обумовлені проголошенням ідеї соціальної держави [3].

Стратегія будівництва демократичної, соціально-правової держави є основою для реалізації політики органів державної влади і місцевого самоврядування з модернізації всіх сфер соціального буття. Програма будівництва демократичної, соціально-правової держави являє собою довгостроковий національний курс, який закріплений у Конституції держави та визначає основні шляхи реалізації найбільш важливих інтересів суспільства та держави. Основна роль цієї стратегії полягає в тому, щоб скоординувати та зорієнтувати всі дії та ресурси держави на досягнення правових, соціальних економічних цілей та цінностей, які відображені та закріплені в Конституції.

Важливим чинником розвитку соціальної держави є перетворення соціальної політики з пасивної на активну, яка, на думку прибічників функціонального підходу, переходить від мінімізації соціальних ризиків до активної соціальної політики, що має вияв у наданні соціальних послуг і забезпеченні зайнятості, спрямована на створення соціально комфортного життєвого середовища [4].

Про зміщення акцентів у реалізації соціальної політики заявлено в щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році»: соціальна політика України потребує подальшої модернізації, стратегічними пріоритетами якої є:

- реформування ринку праці України для забезпечення його адекватності цілям після кризової модернізації структури економіки;
- удосконалення політики доходів, спрямоване на розширення спектра джерел формування добробуту населення України, зменшення рівня майнового розшарування;
- перебудова системи соціального забезпечення та соціальної допомоги



задля здійснення максимально ефективного використання видатків бюджету соціального спрямування, адресності надання допомоги;

- концентрація на найчутливіших секторах соціальної сфери, реформування яких може досить швидко та відчутно вплинути на якість життя громадян, зокрема на охорону здоров'я та забезпечення житлом [5]. Проте слід зазначити, що на сьогодні ця переорієнтація залишається в якості програмної цілі.

Аналізуючи сучасний стан розвитку соціальної державності в Україні, не можна не погодитися з думкою Г. Калінічевої про те, що соціальна політика концептуально не опрацьована, є вкрай суперечливою і здебільшого лише частково слугує формуванню соціальної держави. Автор на користь цього твердження наводить такі аргументи:

- розбіжності у прийнятих нормативно-правових актах, що регулюють різні складові соціальної сфери;

- наявність варіантів формування пенсійного забезпечення шляхом створення недержавних пенсійних фондів, що постає атрибутом неоконсервативної соціальної політики;

- непослідовність у впровадженні ринкових механізмів щодо регулювання відносин у соціальній сфері;

- здебільшого наздоганяюче, а не випереджаюче законодавче забезпечення відповідних інновацій у суспільстві [6].

До вищезазначених аргументів слід додати таке.

По-перше, для соціальної політики характерна невідповідність встановлених соціальних виплат (пенсії, стипендії, допомоги) реальним можливостям держави, на що неодноразово звертав увагу Конституційний Суд України, висвітлюючи свої позиції.

По-друге, соціальна політика на сьогодні фактично не має чітко визначених головних завдань, виконання яких в умовах обмеженості фінансових ресурсів дали б максимальний результат у короткостроковій та далекій перспективі.

Успішна модернізації країни перебуває в прямій залежності від успіху реалізації державної молодіжної політики, оскільки саме молодь є соціальною базою майбутніх перетворень.

Прогресивний, поступальний розвиток суспільства зумовлений фактично двома основними чинниками:

- спроможністю держави, її структур, соціальних інститутів суспільства зробити вирішальні кроки назустріч молоді, активно сприяти процесам її особистісного громадянського становлення та соціалізації;

- здатність самої молоді до інноваційної діяльності, соціального новаторства (готовність бути не лише об'єктом інтеграційно-перетворювальних процесів, а й суб'єктом суспільних дій) [7].

Протягом кількох десятиліть молодіжна політика СРСР формувалась і реалізовувалась передусім як патерналістська. Тотальний патерналізм, який дістався у спадок від колишньої адміністративно-командної системи, наклав свій відбиток на суспільну свідомість, і сьогодні патерналістські установки не зжиті, що, безумовно, впливає на досягнення позитивних зрушень у процесі перетворення молоді на активного суб'єкта суспільного життя. Державна політика підтримки соціально вразливих верств населення, до яких належить молодь, повинна реалізовуватися з урахуванням особливостей кожної цієї групи. Так, підтримка непрацездатного населення, наприклад пенсіонерів, базується на встановленні пільг, компенсацій, дотацій (патерналізм), але подібний підхід до вирішення молодіжних проблем та підтримки молоді не сприяє формуванню її як ресурсу суспільного прогресу.

Молодіжна політика тісно пов'язана з динамікою конкретних суспільних змін, і тому виокремлення такої сфери в якості пріоритетного напрямку діяльності держави обумовлює поступальний розвиток нашого суспільства на шляху становлення України як демократичної, соціальної та правової держави.



Роль держави в процесі реалізації молодіжної політики є визначальною, оскільки на органи державної влади покладено велику кількість різнобічних функцій: розробку необхідного законодавства, запровадження новітніх технологій роботи з молоддю через мережу державних закладів освітнього, соціального та культурно-мистецького характеру, підготовку та залучення спеціалістів, створення сприятливого середовища. Але всі ці дії не матимуть успіху, якщо головний об'єкт впливу – молодь – залишатиметься на рівні пасивного спостерігача.

Український дослідник М. Перепелиця у своїй роботі «Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект)» зазначає, що «світовий досвід формування і здійснення молодіжної політики свідчить, що державне регулювання в цій сфері є найбільш складним питанням, і ефективність такої політики знижується як у разі перебільшення ролі державних заходів, так і за дуже обмеженого використання державних механізмів» [8].

Молодіжна політика – дуже динамічна система, яка змінюється як під впливом зовнішніх (соціально-економічні, політичні зміни і т. п.), так і внутрішніх (зміна цінностей, інтересів, орієнтирів самої молоді) чинників. Це, безперечно, повинно впливати на реалізацію державної молодіжної політики в напрямі підвищення мобільності. Кожне молоде покоління має свої характерні особливості, потреби і, відповідно, потребує постійної переорієнтації уваги держави. Державну молодіжну політику не можна реалізувати раз і назавжди – це повинна бути постійна і системна діяльність держави.

Молодь як соціально-демографічна група суспільства не є за своєю структурою однорідною. Сама по собі вона вкрай диференційована і має багатозарову внутрішню структуру. Це й повинно урізноманітнювати підходи та способи державного впливу на молодіжне середовище. Відповідно, державна молодіжна політика має будуватися

з урахуванням специфіки, потреб окремих категорій молоді, її вікових груп, регіональних умов і особливостей, з урахуванням не лише характеру взаємин між молоддю та іншими соціальними групами, але й між групами молоді зокрема.

Крім того, молодіжній політиці повинна бути властива централізованість з елементами регіоналізації, децентралізації, що передбачає динамічність та диференційований підхід.

Зважаючи на те, що в сучасних умовах молодь розглядається не як пасивний споживач соціальних послуг, які надаються державою, товарів масового попиту та політичних преференцій, а, головним чином, як потужний потенціал, що творить майбутнє країни, активно впливає на політичні, економічні та соціальні процеси в суспільстві, а отже, як самодостатня соціальна категорія, її потреби можна визначити шляхом аналізу матеріально-економічного становища молоді, соціально-демографічними даними, соціокультурними та освітніми показниками. Серед основних потреб молоді для соціалізації в суспільстві можна назвати такі: гарантія вільного доступу до одержання освіти, першого робочого місця; гідна робота; житло; належна організація дозвілля; підтримка ініціатив молоді тощо. Найважливішою потребою молоді нині є освіта – головний чинник не лише гуманітарного, соціального, але й економічного розвитку, пріоритетна галузь інвестування і предмет першорядної уваги урядів і суспільств. Без конкурентоспроможної системи освіти не може бути конкурентоспроможної економіки – такий висновок було зроблено Консультативним комітетом промислових досліджень Європейської Комісії [9].

Останніми часом вирішення різноманітних проблем молоді здійснюється за допомогою державних та регіональних програм (Державна програма забезпечення молоді житлом на 2013-2017 роки, Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2009–



2015 роки, Програма роботи з обдарованою молоддю на 2001–2005 роки, Програма сприяння соціальному становленню та адаптації кримськотатарської молоді на 2002–2005 роки та ряд регіональних програм). Проте слід констатувати, що орієнтація на основне призначення програмного методу – комплексно вирішувати проблеми окремих груп молоді або загальних проблем молоді – не дає необхідного позитивного ефекту.

Так, наприклад, за результатами моніторингу Рахункової палати щодо виконання державних програм за підсумками 2011 року, зокрема Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009–2015 роки, встановлено, що Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, не забезпечивши розроблення і затвердження передбаченої чинним законодавством Загальнодержавної програми підтримки молоді та соціальних норм і нормативів щодо її соціального становлення та розвитку, фактично усунулось від комплексного вирішення нагальних проблем, що мають місце в молодіжному середовищі. Мінсім'ямолодьспортом та з 09.12.2010 його правонаступником МОНмолодьспортом не унормовано визначені Загальнодержавною програмою підтримки молоді на 2004–2008 роки та Державною цільовою соціальною програмою «Молодь України» на 2009–2015 роки механізми вирішення нагальних проблем молоді і не забезпечено прийняття ефективних управлінських рішень та виконання своїх основних функцій із формування та відповідної реалізації державної молодіжної політики, що є пріоритетним напрямом діяльності держави. Державна цільова соціальна програма «Молодь України», третина заходів якої на час аудиту не виконувалась, фактично була декларативною і не забезпечувала вирішення соціальних проблем у сфері молоді [10]. Дані аудиту Рахункової палати свідчать про необхідність посилення контролю за виконанням державних цільових соці-

альних програм молодіжного спрямування.

Неефективна реалізація державної молодіжної політики як пріоритетного напрямку діяльності держави ставить перешкоди на шляху створення умов для соціалізації молоді та перетворення її на активного учасника соціально-політичних процесів, пов'язаних зі становленням України як демократичної, правової та соціальної держави.

Ключові слова: молодь, державна молодіжна політика, соціальна держава, соціальна політика.

У даній статті пропонується погляд на державну молодіжну політику як складову процесу побудови соціальної держави в Україні. Також визначаються особливості та проблеми реалізації соціальної політики щодо такої специфічної соціальної групи, як молодь.

В данній статтє предлагается взгляд на государственную молодежную политику как составляющую процесса построения социального государства в Украине. Также определяются особенности и проблемы реализации социальной политики относительно такой специфической социальной группы, как молодежь.

In this article a look is offered to the public youth policy as constituent of process of construction of the social state in Ukraine. The features of realization of social policy are also determined in relation to such specific task force as young people and problems of its realization.

Література

1. Про стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року : Указ Президента України від 27 вересня 2013 року // Урядовий кур'єр. – 2013. – № 184.
2. Головатий М.Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / М.Ф. Головатий. – К. : Наукова думка, 1993. – 236 с.; Головенько В.А., Корнієвський О.А. Український молодіжний рух: історія та сьо-



- годення / В.А. Головенько, О.А. Корнієвський. – К. : Наукова думка, 1994. – 111 с.; Головенько В.А. Молоде покоління України в алгоритмі суспільних процесів / В.А. Головенько // Український соціум. – 2006. – № 1. – С. 20–34; Перепелиця М. П. Державна молодіжна політика в Україні: регіональний аспект / М.П. Перепелиця. – К. : Український інститут соціальних досліджень, 2001. – 242 с.
3. Лоцихін О. М. Конституція України та принципи соціальної держави / О. М. Лоцихін // Альманах права. Основоположні принципи права як його ціннісні виміри. Науково-практичний юридичний журнал. Випуск 3. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. – С. 73.
4. Пищуліна О. М. Соціальна політика як інтегральна функція соціальної держави / О.М. Пищуліна // Стратегічні пріоритети. м 2011. – № 2 (19). – С. 112.
5. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2013. – С. 94.
6. Калінічева Г.І. Конституційно-правові засади формування соціальної держави в сучасній Україні / Г.І.Калінічева // Особливості соціальної молодіжної політики в Україні та ФРН на сучасному етапі : наук. зб. / редкол.: А.І. Кудряченко (відп. ред.) та ін. – К. : МАУП, 2004. – С. 52–53.
7. Головатий М.Ф. Соціологія молоді : курс лекцій / М.Ф.Головатий. – К. : МАУП, 2006. – С. 22.
8. Перепелиця М.П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект) / М.П. Перепелиця. – К. : Український інститут соціальних досліджень: Український центр політичного менеджменту, 2001. – С. 32.
9. Суспільний розвиток та соціально-гуманітарна політика держави : навч. посіб. / О. М. Руденко, Л.М. Усаченко, Д. В. Вітер, М. В. Канавець. – К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. – С.113
10. Звіт Рахункової палати України за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.acrada.gov.ua/control/main/uk/publish/category/32826>

